

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.7

DOI: 10.32342/2709-6408-2022-2-5-7

О.М. БИКОВ,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник (м. Київ)

ORCID: 0000-0003-4965-696X

Ю.С. ПАЛЄЄВА,

старший викладач кафедри права Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)

ORCID: 0000-0001-8284-1425

ДИПЛОМАТИЧНА ПРИСУТНІСТЬ УКРАЇНИ У СВІТІ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Статтю присвячено сучасним змінам в Україні, які пов'язані з цифровізацією не тільки життя пересічних громадян, а й перетвореннями в дипломатії. Зазначається, що в сучасних реаліях користуватися звичним інструментарієм вже не є ефективним. Швидкоплинні зміни вимагають пошук нових, в багатьох випадках, неординарних і сміливих підходів до розв'язання того чи іншого питання. Визначено, що цифровізація – це перехід на сучасні, прозорі та автоматизовані правила. Українці особисто зможуть контролювати прозорість системи та спостерігати за реалізацією проектів у режимі реального часу. Ще рік тому можна було стверджувати, що коронавірусна інфекція COVID - 19 змінила звичний уклад життя. Але війна докорінно вплинула не тільки на життя українців, а й на поведінку у digital. Сьогодні, навіть в умовах війни, Україна стає лідером упровадження найсучасніших і найсміливіших новацій. Наша держава першою прирівняла цифровий паспорт до аналогового. Також Україна може стати першою державою в світі, що ініціює цифрове встановлення дипломатичних відносин. Безперечно, це є підтвердженням лідерства України в сфері сучасних технологій. Авторами зазначається, що не дивлячись на стародавні коріння дипломатії, вона також не може залишатися у звичних форматах існування та реалізації. Мова йде про створення нових мобільних та ефективних посольств. Визначено, що цифровізація прискорює швидкість розвитку держави. У статті зазначено, що цифрова дипломатія або електронна дипломатія визначається як використання Інтернету та нових інформаційних комунікаційних технологій для досягнення дипломатичних цілей. Інша точку зору зводиться до того, що цифрова дипломатія вирішує зовнішньополітичні проблеми за допомогою Інтернету. Акцентовано увагу на план відбудови України, який представив уряд у липні 2022 року. У ньому робоча група «Діджиталізація» підготувала документ з переліком проектів, цілей та обсягів фінансування.

Ключові слова: діджиталізація, дипломатія, запровадження, Інтернет, підтримка, розвиток, цифровізація.

Постановка проблеми. Ще рік тому можна було стверджувати, що пандемія COVID - 19 змінила звичний уклад життя громадян кожної країни й світу в цілому. Через обмеження можливостей спілкування пришвидшила процеси діджиталізації. Але, виявилось, що не всі готові, не всі мають можливість та не всі хочуть цифровізуватися. Проте сам тренд до цифрових технологій буде змушувати активніше запроваджувати нові технології, оскільки це буде однією з конкурентних переваг.

На думку молоді зростання цифровізації буде забезпечено позитивними тенденціями майже в усіх основних видах діяльності. В свою чергу експерти більш стримані в галузевих оцінках поширення цифровізації, але погоджуються, що такі процеси переважатимуть у сфері фінансових та страхових послуг, роздрібній торгівлі та охороні здоров'я [1, с. 29].

Можна було б продовжувати дискутувати з цього приводу й надалі, але війна порушила усі плани, докорінно вплинула не тільки на життя українців, а й на поведінку у digital. Сьогодні всі ми вчимося мислити неординарно, сміливо і по-новому, оскільки в сучасних реаліях користуватися звичним або «застарілим» інструментарієм вже не є ефективним. Швидкоплинні зміни вимагають пошук нових варіантів і підходів. Політика діджиталізації, яку Президент України Володимир Зеленський почав ще у 2021 році, вийшла на якісно новий рівень.

Стан дослідження. Слід враховувати те, що діджиталізація для України є відносно новим поняттям, але через війну темпи не тільки не уповільнилися, а й демонструють приголомшливі результати. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба активно впроваджує діджиталізацію в дипломатичну сферу. Можна відзначити, що питаннями цифровізації дипломатичних відносин займаються Ігнат'єва Т.В., Віннічук О.В., Маркітантов В.Ю., Окладна М.Г., Fergus Hanson.

Виклад основного матеріалу. 17 лютого 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив перелік 94 проектів цифрової трансформації. Цифровізація – перехід на сучасні, прозорі та автоматизовані правила. Проекти цифрової трансформації включають наступні: е-нотаріат, е-майно, е-містобудування, е-школа, е-соцзахист, е-міграція, е-лікарня, е-дозвіл тощо. Українці особисто зможуть контролювати прозорість системи та спостерігати за реалізацією проектів у режимі реального часу.

Для цього Міністерство цифрової трансформації запускає публічний каталог з описом кожного проекту, чітко визначеними дедлайнами та відповідальними за процеси. Президент України Володимир Зеленський зазначив: *«Ми – перша країна у світі з цифровими паспортами та четверта у Європі з цифровими водійськими посвідченнями. Діджиталізація – це боротьба з корупцією, зменшення спілкування громадян з чиновниками, спрощення процедур, і за нею – майбутнє»*. Віце-прем'єр-міністр цифрової трансформації Михайло Федоров додав, що *«Вперше в історії України держава переходить на системний проектний підхід. Така потужна структура допоможе трансформувати Україну на всіх рівнях – від загальнонаціонального до місцевого. І дасть змогу вже за кілька років увійти до топ-20 цифрових держав світу»* [2]. Цифровізація прискорює швидкість розвитку держави в цілому, виключає можливість корупції. Цифровізація – це зростання економіки, привабливість для бізнесу. Цифровізація – це навчання, а також робота. Це майбутнє нашої країни [3].

Війна докорінно вплинула не тільки на життя українців, а й на поведінку у digital. Змінився спосіб виходу в Інтернет. У січні 2022 року 68% українського трафіку припадали на мобайл, а вже в березні – 83%. В Україні частка інтернет-користувачів на рівні інших країн Східної Європи – 86% [4].

Як вдало зазначають автори статті *«Діджиталізація як фактор трансформації міжнародного іміджу України»* діджиталізація є одним із найуспішніших проектів українського уряду. Вона охоплює не тільки усі регіони країни, а й залучає кожного із нас в цифрову реальність. Ба більше позитивне сприйняття України на міжнародній арені впливає на її світовий рейтинг, отримання міжнародної та військової підтримки, а відтак на можливості захисту національних інтересів [5, с. 50]. З початку повномасштабного вторгнення Росії Президент України Володимир Зеленський виступив у парламентах багатьох держав. Саме після таких виступів, здебільшого,

країни ухвалювали важливі рішення щодо підтримки України.

Перехід від односторонньої публікації в Інтернеті до активної цифрової дипломатії відображає зміну того, як ми всі використовуємо Інтернет – як багатостороннє соціальне середовище, а також як джерело інформації. Цифрова дипломатія або електронна дипломатія визначається як використання Інтернету та нових інформаційних комунікаційних технологій для досягнення дипломатичних цілей. Або пропонується інше визначення. Цифрова дипломатія вирішує зовнішньополітичні проблеми за допомогою Інтернету. Не можна говорити про широке розповсюдження й використання е-дипломатії сьогодні, але й стверджувати що це є чимось новим не буде відповідати дійсності. Міністерства закордонних справ США, Великої Британії, Канади успішно впровадили електронну дипломатію в свою діяльність з метою виконання своєї роботи якомога ефективніше. Нові цифрові інструменти пропонують набагато кращі засоби спілкування як всередині, так і ззовні. Ще у 2012 році Міністерством закордонних справ та торгівлі Австралії (DFTA – Department of Foreign Affairs and Trade) наголошувалося, що необхідна докорінна зміна і реконструкція е-дипломатії для того, щоб не відставати від інших провідних МЗС. Зокрема, зазначалося створення добре укомплектованого підрозділу е-дипломатії, який має бути гнучким для постійних інновацій, надмірно обмежувальні відомчі керівні принципи повинні бути реформовані. DFTA має використовувати можливості технологічного прогресу в повній мірі. Це підвищить ефективність його діяльності, дасть змогу покращити внутрішню і зовнішню комунікацію, сприяти обміну та збору інформації. Для цього необхідно: додаткове фінансування та створення відділення е-дипломатії в DFTA, розробка інструкцій з е-дипломатії для персоналу, які заохочують інновації та забезпечують значну свободу для експериментів. Навчання відділу передовому досвіду використання е-дипломатії. Моніторинг і при необхідності закриття неактивних платформ [6].

Не дивлячись на те, що дипломатія є доволі консервативним і традиційним інструментом зовнішньої політики держави, розвиток інформаційно-телекомунікаційних систем позначився на ній також. Сьогодні поширеною є практика ведення дипломатичними представництвами сторінок у соціальних мережах, організації он-лайн лекцій та он-лайн брифінгів дипломатів, створення чат-ботів, інформаційних платформ, мобільних застосунків орієнтованих на популяризацію своєї країни в світі. Останнім часом набирає популярності формат віртуального дипломатичного представництва, який вже запроваджений деякими провідними країнами світу. Такий формат використовується у наступних випадках: відкриття посольства на території приймаючої сторони є ризиковане, приймаюча країна незначних розмірів, приймаюча країна не належить до кола першочергових інтересів іншої країни, у разі відсутності офіційних дипломатичних відносин між країнами [7, с. 19-20]. Автор зазначає, що таке нововведення втілюється у Законі України «Про дипломатичну службу» від 07 червня 2018 року. Новація має всі перспективи «вжитися» у правовій системі України. Адже сучасні реалії та нові глобалізаційні виклики змушують людство винаходити нові форми та формати комунікації, зокрема і у міждержавних відносинах [7, с. 21].

Не можна не погодитися з твердженням Окладної М.Г., що не зважаючи на постійні зміни, що відбуваються у світі, основними завданнями дипломатії залишається захист та просування інтересів своєї країни усіма засобами [8, с. 15]. Використання новітніх технологій дає змогу по-новому вирішувати дипломатичні завдання. Головна мета цифрової дипломатії – вдосконалення комунікацій між державами [8, с. 13]. Цієї точки зору дотримуються й укладачі «Народна дипломатія під час війни в Україні. Історія, сучасний стан, основні напрями втілення, реальні приклади», що за умови вмілого застосування можливостей цифрової дипломатії це сприятиме посиленню роботи держави на міжнародному рівні [9, с. 73].

15 березня 2022 року Дмитро Кулеба уточнив деталі Указу Президента України №99/2021 про закордонні дипломатичні установи, а також про створення нових мобільних та ефективних посольств, які дозволять значно розширити дипломатичну присутність України у світі. Одним із ключових нововведень є створення нового формату послів з резиденцією в Києві: *«Відтепер ми зможемо створювати посольства України за кордоном із резиденцією у Києві. Тобто посольство фізично знаходиться в Україні та забезпечує присутність нашої держави в*

іноземній країні дистанційно. В еру тотального он-лайну така установа може виконувати практично всі ті функції, що ї фізично розташована у країні перебування» [10].

Сьогодні, навіть в умовах війни, Україна стає лідером у впровадженні найсучасніших і найсмівливіших новацій. Перші у світі паспорти у смартфоні, найшвидша реєстрація бізнесу – усе це стало можливим завдяки програмі «Держава у смартфоні», яку впроваджує Мінцифра разом з іншими міністерствами та міжнародними організаціями. 29 листопада 2022 року Михайло Федоров повідомив, що Проект Дія. Бізнес здобув почесну міжнародну відзнаку European Enterprise Promotion Awards 2022 (EЕРА) як найкраща ініціатива, що полегшує малому та середньому бізнесу вихід на міжнародні ринки. Зазначимо, Україна здобула таку перемогу вперше. Всього було розглянуто близько 3200 проектів з 26 країн світу. Ще в травні місяці, принаймні три країни – Словаччина, Болгарія та Молдова – публічно заявили про бажання повторити усіх Дії та запровадити такий застосунок у своїх країнах.

Нещодавня заява міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби про те, що Україна може стати першою державою в світі, що ініціює цифрове встановлення дипломатичних відносин підтвердила лідерство України в сфері сучасних технологій. Міністр розповів, що провів телефонну бесіду з міністром закордонних справ Папуа – Нової Гвінеї, етнічним українцем Джастіном Ткаченком і запропонував якнайшвидше підписати протокол про встановлення дипломатичних відносин з використанням сучасних технологій в режимі онлайн [11].

У липні місяці 2022 року в Лугано (Швейцарія) уряд представив план відбудови України. Робоча група «Діджиталізація» підготувала документ з переліком проектів, цілей та обсягів фінансування. Він розділений на 3 часові етапи:

Задачі воєнного часу на 2022 рік;

Відновлення у 2023-2025 роках;

Модернізація у 2026-2032 роках.

Серед основних напрямів можна виділити наступні:

Розвиток цифрової економіки. Основне завдання – наростити частку ІТ- послуг у ВВП країни з 2,7 в 2021 - му до 10% у 2025 році. Планується реалізувати через інвестиції в стартапи, освітні програми, залучення іноземних компаній і професіоналів у країну.

Цифрова інфраструктура. Основна мета – відновити зруйновану інфраструктуру телеком-провайдерів і покращити проникнення інтернету. До 2025 року 95% населення повинні мати доступ до мобільного інтернету зі швидкістю не нижче 2 Мбіт/с.

Розвиток мережі ЦНАП. Основна мета – розбудова мережі центрів надання адміністративних послуг.

Державні інформаційні ресурси у хмарних технологіях. Основна мета – до 2025 року перенести у хмару 30% державних інформаційних ресурсів. Вирішення питання кібербезпеки.

Розвиток публічних електронних реєстрів. Основна мета – впорядкувати дані в державних електронних реєстрах, створити Реєстр публічних електронних реєстрів [12].

Висновки. Не можна не погодитися з твердженням, що сила технологій руйнує споконвічні перешкоди для людського спілкування і здійснює нову хвилю людської творчості та потенціалу. Масове використання Інтернету спричиняє одну з найзахопливіших в історії людства соціальних, культурних і політичних змін, тільки тепер її наслідки по-справжньому глобальні [13, с. 10]. Безперечно, найближчі роки пройдуть під девізом відновлення та модернізації, основи яких були закладені ще в 2021 році.

Сьогодні стає зрозумілим, що діджиталізація охопить всі сфери життя. Україна стає ареною для втілення найсмівливіших проектів. Згадаємо кількість зарубіжних високопосадовців, які відвідали нашу країну за останні пів року, а кількість онлайн виступів Володимира Зеленського перед зарубіжними парламентами, на конференціях, зустрічах і самітах складно порахувати. Популярність зустрічей такого формату складно переоцінити. Модернізація у вигляді цифровізації та діджиталізації поступово стає невід’ємною складовою дипломатії. В найближчому майбутньому не буде необхідності витрачати час на дорогу для оперативного вирішення задач або досягнення згоди з будь-якого питання.

Список використаної літератури

1. Україна: вплив COVID – 19 на економіку і суспільство (бачення постпандемічного розвитку у 2020-2024 рр. очима експертів та молоді). Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування. Консенсус – прогноз. 2020. №52. С. 50 URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Concensus_2020_ukr_52_Aug.pdf (дата звернення: 12.12.2022).
2. Володимир Зеленський підтримує стратегію цифрової трансформації України на наступні роки. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidtrimuye-strategiyu-cifrovoyi-transfor-66605> (дата звернення: 12.12.2022).
3. Діджиталізація – перспективи і користь для українців. URL: <https://uatv.ua/uk/didzhytalizatsiya-perspektyvy-i-koryst-dlya-ukrayintsiv-5-voprosov-z-oleksandrom-fediyenkom/> (дата звернення: 12.12.2022).
4. Дослідження newage 2022: digital-ринок України. URL: <https://newage.agency/uk/blog-uk/doslidzhennya-newage-2022-digital-rinok-ukraini/> (дата звернення: 12.12.2022).
5. Ігнат'єва Т.В., Віннічук О.В., Маркітантов В.Ю. Діджиталізація як фактор трансформації міжнародного іміджу України. Регіональні студії. 2021. Вип. 26. С. 49-53. URL: <https://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/26/12.pdf> (дата звернення: 12.12.2022).
6. Fergus Hanson (November 2012). "A Digital DFAT: Joining the 21st century". *Lowy Institute*. Archived from the original on 2012-03-22. https://web.archive.org/web/20101214094902/http://lowyinstitute.richmedia-server.com/sound/A_digital_DFAT.pdf (дата звернення: 12.12.2022).
7. Маркарян М.В. Віртуальне дипломатичне представництво: адміністративно-правовий аналіз. *Київський часопис права*. 2021. №2. С. 18-22. URL: <http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/17> (дата звернення: 12.12.2022).
8. Окладна М.Г., Стеценко В.Ю., Роль цифрової дипломатії в сучасній зовнішній політиці держави. *Право та інноваційне суспільство*. 2020. №2 (15). С.13-17. URL: https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Okladna_Stetsenko15.pdf (дата звернення: 12.12.2022).
9. Бортнік В.А., Дрозд О.Ю., Журавльов Д.В., та ін. Народна дипломатія під час війни в Україні. Історія, сучасний стан, основні напрями втілення, реальні приклади. Київ: Професіонал, 2022. 320 с.
10. Дмитро Кулеба: Нові стандарти роботи посольств зроблять їх ще більш ефективними та мобільними. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-novi-standarti-roboti-posolstv-zroblyat-yih-shche-bilsh-efektivnimi-ta-mobilnimi> (дата звернення: 12.12.2022).
11. Україна може стати першою державою в світі, що ініціює цифрове встановлення дипломатичних відносин. URL: <https://interfax.com.ua/news/telecom/871655.html> (дата звернення: 12.12.2022).
12. План «Діджиталізація». На цифровий розвиток України до 2025 року хочуть витратити 69 млрд. грн. URL: <https://forbes.ua/innovations/plan-didzhytalizatsiya-na-vidnovlennya-ta-tsifroviy-rozvitok-do-2025-roku-khochut-zaluchiti-i-vitratiti-692-mlrd-grn-kudi-pidut-groshi-05072022-7000> (дата звернення: 12.12.2022).
13. Ерік Шмідт, Джаред Коен. Новий цифровий світ. Як технології змінюють державу, бізнес і наше життя. Львів: Літопис, 2015. 368с.
14. Андрій Мельник: Мені ставили багато пасток, врешті я в одну таки потрапив. URL: <https://glavcom.ua/longreads/andrij-melnik-meni-stavili-bahato-pastok-vreshti-ja-taki-potrapiv-v-odnu-896756.html> (дата звернення: 12.12.2022).

DIPLOMATIC PRESENCE OF UKRAINE IN THE WORLD IN TODAY'S REALITIES IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION

Oleksander M. Bykov, Doctor of Legal Sciences, Senior Researcher (Ukraine).

E-mail: bykovasasha2000@ukr.net

Yuliia S. Palieieva, Senior Lecturer, Department of Law, Alfred Nobel University (Ukraine).

E-mail: iupalieieva@duan.edu.ua

DOI: 10.32342/2709-6408-2022-2-5-7

Key words: *digitalization, diplomacy, implementation, Internet, support, development, digitalization.*

The article is devoted to modern changes in Ukraine. They are connected with the digitization of the lives of ordinary citizens, as well as with changes in the diplomatic sphere. Today, using the usual tools is no longer effective. Rapid changes require the search for new, extraordinary and bold approaches. It was determined that digitization is a transition to modern, transparent and automated rules. Ukrainians will be able to personally monitor the transparency of the system and monitor the implementation of projects in real time. Even a year ago, it was possible to claim that the coronavirus infection COVID - 19 changed the usual way of life. But the war fundamentally affected the lives of Ukrainians, as well as their digital behavior. Today, even in the conditions of war, Ukraine is becoming a leader in the implementation of the most modern and boldest innovations. Our state was the first to equate a digital passport with an analog one. Also, Ukraine can become the first state in the world to initiate the digital establishment of diplomatic relations. This is undoubtedly a confirmation of Ukraine's leadership in the field of modern technologies. Despite the ancient roots of diplomacy, it cannot be unchanging. We are talking about the creation of new mobile and efficient embassies. It was determined that digitalization accelerates the speed of development of the state. The article states that digital diplomacy or e-diplomacy is defined as the use of the Internet and new information and communication technologies to achieve diplomatic goals. Another point of view boils down to the fact that digital diplomacy solves foreign policy problems with the help of the Internet.

References

1. *Ukraina: vplyv COVID – 19 na ekonomiku i suspilstvo (bachennia postpandemichnoho rozvytku u 2020-2024 rr. ochyma ekspertiv ta molodi)*. Departament stratehichnoho planuvannia ta makroekonomichnoho prohnouzuvannia. Konsensus – prohnouz. 2020. [Ukraine: the impact of COVID-19 on the economy and society (a vision of post-pandemic development in 2020-2024 through the eyes of experts and young people). Department of Strategic Planning and Macroeconomic Forecasting. Consensus is a forecast. 2020] Available at: file:///C:/Users/User/Downloads/Concensus_2020_ukr_52_Aug.pdf (Accessed 12 December 2022).
2. *Volodymyr Zelenskyi pidtrymuie stratehiiu tsyfrovoyi transformatsii Ukrainy na nastupni roky* [Volodymyr Zelenskyi supports the digital transformation strategy of Ukraine for the coming years] Available at: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidtrimuye-strategiyu-cifrovoyi-transfor-66605> (Accessed 12 December 2022).
3. *Didzhytalizatsiia – perspektyvy i koryst dlia ukraintziv* [Digitalization - prospects and benefits for Ukrainians] Available at: <https://uatv.ua/uk/didzhytalizatsiya-perspektyvy-i-koryst-dlya-ukrayintziv-5-voprosov-z-oleksandrom-fediyenkom/> (Accessed 12 December 2022).
4. *Doslidzhennia newage 2022: digital-rynok Ukrainy* [Research newage 2022: digital market of Ukraine] Available at: <https://newage.agency/uk/blog-uk/doslidzhennya-newage-2022-digital-rinok-ukraini/> (Accessed 12 December 2022).
5. Ihnatieva, T.V., Vinnichuk, O.V., Markitantov, V.Iu. (2021). *Didzhytalizatsiia yak faktor transformatsii mizhnarodnoho imidzhu Ukrainy* [Digitalization as a factor in the transformation of Ukraine's international image]. *Rehionalni studii* [Regional studios], issue 26, pp. 49-53. Available at: <https://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/26/12.pdf> (Accessed 12 December 2022).
6. Fergus Hanson (November 2012). "A Digital DFAT: Joining the 21st century". *Lowy Institute*. Archived from the original on 2012-03-22. https://web.archive.org/web/20101214094902/http://lowyinstitute.richmedia-server.com/sound/A_digital_DFAT.pdf (Accessed 12 December 2022).
7. Markarian, M.V. (2021). *Virtualne dyplomatychnе predstavnytstvo: administratyvno-pravovy analiz* [Virtual diplomatic representation: administrative and legal analysis]. *Kyivskyi chasopys prava* [Kyiv Journal of Law], no.2, pp. 18-22. Available at: <http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/17> (Accessed 12 December 2022).
8. Okladna, M.H., Stetsenko, V.Iu. (2020). *Rol tsyfrovoyi dyplomatii v suchasni zovnishnii*

politytsi derzhavy [The role of digital dilemma in modern foreign policy of the state]. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo* [Law and innovative society], no. 2, pp. 13-17. Available at: https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Okladna_Stetsenko15.pdf (Accessed 12 December 2022).

9. Bortnik, V.A., Drozd, O.Iu., Zhuravlov, D.V., ta in. (2022). *Narodna dyplomatiia pid chas viiny v Ukraini. Istorii, suchasnyi stan, osnovni napriamy vtilennia, realni pryklady* [People's diplomacy during the war in Ukraine. History, current state, main directions of implementation, real examples]. Kyiv, Professional, 320 p.

10. *Dmytro Kuleba: Novi standarty roboty posolstv zrobliať yikh shche bilsh efektyvnymy ta mobilnymy* [Dmytro Kuleba: The new work standards of embassies will make them even more efficient and mobile] Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-novi-standarti-roboti-posolstv-zrobliať-yih-shche-bilsh-efektivnimi-ta-mobilnimi> (Accessed 12 December 2022).

11. *Ukraina mozhe staty pershoiu derzhavoiu v sviti, shcho initsiiuie tsyfrove vstanovlennia dyplomatychnykh vidnosyn* [Ukraine may become the first state in the world to initiate the digital establishment of diplomatic relations] Available at: <https://interfax.com.ua/news/telecom/871655.html> (Accessed 12 December 2022).

12. *Plan "Didzhytalizatsiia». Na tsyfrovyy rozvytok Ukrainy do 2025 roku khochut vytratyty 69 mlrd. hrn.* ["Digitalization" plan. They want to spend UAH 69 billion on the digital development of Ukraine by 2025"] Available at: <https://forbes.ua/innovations/plan-didzhytalizatsiya-na-vidnovlennya-ta-tsifrovyy-rozvytok-do-2025-roku-khochut-zaluchiti-i-vitratiti-692-mlrd-grn-kudi-pidut-groshi-05072022-7000> (Accessed 12 December 2022).

13. Erik Shmidt, Dzhared Koen. (2015). *Novyi tsyfrovyy svit. Yak tekhnolohii zminiuiut derzhavu, biznes i nashe zhyttia* [The new digital world. How technologies are changing the state, business and our lives]. Lviv, Litopis, 368 p.

14. *Andrii Melnyk: Meni stavily bahato pastok, vreshti ya v odnu taky potrapyv* [Andrii Melnyk: Many traps were set for me, but in the end I fell into one] Available at: <https://glavcom.ua/longreads/andrij-melnik-meni-stavili-bahato-pastok-vreshti-ja-taki-potrapiv-v-odnu-896756.html> (Accessed 12 December 2022).

Одержано 12.12.2022.